

УДК 378.1(73)

*Ковальчук О. Д. Поплавський П. Г.
Житомирський національний агроекологічний університет*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКСТЕНШН-СЛУЖБИ ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТИ ПІВНІЧНОЇ ДАКОТИ (США): ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

***Анотація:** В статті розглянуто історію зародження та розвитку дорадництва за кордоном. Охарактеризовано систему дорадництва у США в цілому та роль служб екстеншн окремих університетів на прикладі Державного університету штату Північна Дакота. Охарактеризовані основні проблеми та перспективи розвитку українських дорадчих*

служб.

Ключові слова. Дорадча служба, система дорадництва, історія дорадництва, пріоритети розвитку.

Вступ. Протягом останніх років в Україні відбуваються значні політичні, соціальні і економічні перетворення - реформуються відносини власності, створюються нові форми господарювання на селі та незалежні товаровиробники, формується нова інфраструктура аграрного ринку. Для України, яка має вигідне географічне положення і сприятливі природно-кліматичні умови, аграрний сектор відіграє особливо важливе значення, оскільки він є однією з провідних сфер економіки. Від рівня його розвитку і стабільності функціонування залежать стан економіки і продовольча безпека держави, розвиток зовнішнього і внутрішнього ринків, матеріальний рівень життя населення. Інформаційно-консультаційне обслуговування, поєднуючи науку, освіту і виробництво, виступає каталізатором інноваційного розвитку будь-якого сектора економіки, сприяє поширенню знань і є необхідною в умовах ринку.

Система дорадництва у світі зародилася в XIX столітті в Англії - у ході промислової революції коли почали з'являтися перші фабрики, а конкуренція змусила підприємця вдосконалювати методи управління. Так, у 1867-1868 рр. у Кембриджському університеті були зроблені перші практичні спроби поширення нових знань. На початку XX ст. вплив дорадництва збільшився, з'явилися перші професійні дорадники та дорадчі служби. У 20-30 рр. XX століття після "великої депресії" система дорадництва поширилась на промислово розвинуті країни світу.

У першій половині XX століття більш ніж 54 країни світу (США, Канада, Німеччина, Голландія, Великобританія та ін.) створили дорадчі служби, які підтримувалися їх урядами. Близько 130 країн створили дорадчі системи у другій половині XX століття. Це було пов'язано із післявоєнним прискоренням розвитку та інтернаціоналізацією економіки, що привело до зростання потреби в дорадчих послугах

Новий період розвитку дорадництва розпочався з кінця XX століття, коли країни колишнього Радянського Союзу та Східної Європи почали переходити

до ринкових умов господарювання. Вони прагнули знайти свій особистий шлях розвитку та створення дорадчої системи, враховуючи національні традиції та культуру народу. Хоча рівень розвитку, економічний стан, законодавство, державний устрій у кожній країні різний, дорадчі служби у всьому світі націлюють свої дії на досягнення однакової мети: допомога у підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва та рівня життя в сільській місцевості через надання інформації, практичних консультацій і навчання сільськогосподарських товаровиробників і сільського населення.

Але незважаючи на те, що мета діяльності дорадчих служб у всьому світі однакова форма їх існування, шляхи фінансування, рівень залежності від держави різний.

Дослідженню теоретичних та прикладних аспектів, організації і функціонування системи з надання інформаційно-консультаційних послуг українським аграріям на національному та регіональному рівнях з використанням сучасних інформаційних технологій присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як П. Т. Саблук, М.Ф. Кропивко, І.М. Криворучко, Б.К. Скірта, В.П. Ситник. О.М. Бородіна. Т.П. Кальна-Дубінюк, Р.М. Шмід, П.М. Музика. В.В. Козлов, Г.В. Жаворонкова та ін. Проте цілий ряд проблем, пов'язаних з формуванням і функціонуванням дорадчих служб, все ж залишається невирішеним. Сучасна економічна наука ще не повністю з'ясувала всі аспекти організації ринкових відносин, послідовність та шляхи досягнення чіткої системності у формуванні інфраструктурних елементів аграрного ринку регіональні особливості та методи забезпеченні їх ефективного функціонування.

Виклад основного матеріалу. Функцію сільськогосподарського дорадництва в США виконує служба "Екстеншн". Поняття системи Екстеншн в США трактується як "поширення знань та інших ресурсів, до людей, які знаходяться поза межами студентського містечка". Дорадчі служби в США функціонують на базі університетів, вони фінансуються з різних джерел: департаменту сільського господарства США, уряду штату та округу.

До загальних рис системи Екстеншн відносять наступні:

- це законодавчо створена організація уряду;

- організації, яка надає послуги будь-якій людині, виявляючи однакове відношення до всіх;

- кооперативний орган, в управлінні якого приймають участь і урядові структури на рівні держави, штату та окремої місцевості;

- освітній заклад, який значно відрізняється за своєю місією від звичайного освітнього закладу такими рисами: не має сталої програми чи курсу навчання: не надає ступенів і дипломів; працює поза межами студентських містечок і використовує фермерські господарства, власні будинки та адміністративні приміщення; використовує викладачів з широким предметним спектром знань; має велику і неоднорідну аудиторію слухачів; пропонує предмет вивчення, який є більш практичним, і який можна негайно використати для вирішення проблеми; для застосування вивченого потребує зміни в поведінці, як в ментальному, так і фізичному плані.

- участь клієнтів є тільки добровільною;

- поле діяльності є досить широким і, в основному базується на таких сферах, як сільське господарство, домашня економіка та пов'язані з цим області;

- люди, з якими вона працює, є в найвищій мірі важливими; програми базуються на основі потреб, бажань, висловлених окремими людьми та громадами;

- в основі інформації, що надається, лежать наукові дослідження;

- присвячена роботі з сім'єю;

- Екстеншн є рівноправним партнером університетів земельного гранту поруч з дослідженнями та навчанням;

- залежить від роботи лідерів-волонтерів (добровольців), які допомагають планувати, виконувати та оцінювати освітні програми;

- є по природі освітнім, при якому, навчання проводиться без дотримання формальностей, і при якому використовується широкий вибір методів навчання;

- програми гнучкі в критичних ситуаціях.

Система дорадництва в США унікальна, оскільки залучає багато рівнів, які взаємодіють, і в той же час залишаються автономними. Схематично вона має

наступну структуру (рис. 1).

Рис. 1. Загальна схема системи дорадництва у США

На федеральному (державному) рівні, який стосується департаменту сільськогосподарства, функції системи дорадництва наступні: збирання статистичних даних та звітів; організація програм, які є необхідними для вирішення завдань, пов'язаних з якістю навколишнього середовища в масштабах країни; збір інформації від університетів та координація її розповсюдження; координація пропозицій та фінансування пілотних програм, які впроваджуються для розв'язання специфічних цілей стосовно якості навколишнього середовища; координація та управління проектами міжнародних дорадчих служб; збір інформації з національного законодавства стосовно сільськогосподарства та політики в ньому, а також розповсюдження цієї інформації; скоординований розвиток джерел освіти для фермерів, який надходить від національного сільськогосподарського дослідницького центру за стандартами якості сортів сільгосппродукції, її зберіганням та переробкою, маркетингом; надання частки фінансування від федеральної влади сільськогосподарським університетам штатів для функціонування дорадчих служб, базуючись на кількості населення та випуску фермерської продукції; звіт департаменту сільськогосподарства та конгресу.

На рівні штату програмами дорадництва керують сільськогосподарські університети. Зокрема, в штаті Північна Дакота - це Державний університет

штату Північна Дакота (NDSU). Служба екстеншн цього університету виконує наступні функції:

- розробка плану та напрямів роботи дорадчої служби у штаті Північна Дакота:
 - отримання коштів та управління фондами, що призначені для дорадчої служби в університеті цього штату;
 - поповнення штату працівників служби шляхом наймання на роботу, керівництво, оцінка, підготовка штату працівників. Співробітники обов'язково повинні мати університетську освіту і, як правило, бути магістрами;
- координація випуску освітніх матеріалів, які ґрунтуються на результатах наукових досліджень. Дані матеріали необхідні для стажування штату дорадників та фермерів на рівні округу;
- координація програм на рівні штату, які спрямовані на поліпшення та підтримку якості навколишнього середовища та з питань сім'ї;
- забезпечення та координування засобів масової інформації для розповсюдження інформації по усьому штату: телебачення, відео, видання, радіо та комп'ютерний тип розповсюдження інформації;
- координація освіти та виконання передбачення програм: питання сільського господарства, сім'ї молоді, розвитку громади, поліпшення якості навколишнього середовища;
- звіт керівництву університету та уряду штату.

Основні програми служби екстеншн NDSU — це сільськогосподарські та природні ресурси, програми для спільноти та програми лідерства, програми сімейні, харчування та споживання, програма розвитку молоді. Ці програми розробляються з огляду на регіональні особливості та потреби.

На рівні скругу реалізація системи дорадництва здійснюється дорадником. Місцевими програмами розповсюдження освітньо-консультаційної інформації є: план дорадника служби, розробка і оцінка програм для фермерів, сімей, сільських громад, сільськогосподарських підприємств: робота з комітетами добровольців для того, щоб визначити пріоритети при складанні програми роботи на рік; робота з дорадчими комітетами з метою допомоги при підготовці програм

та здійсненні оцінки результатів: відвідування фермерів та селянських сімей, щоб допомагати в плані освіти безпосередньо на фермі та вдома; організація навчальних груп для фермерів та проведення навчання: організація та проведення дослідів та демонстрацій на фермі;

- робота з службовцями адміністрації округу для отримання фондів для місцевого відділення дорадчої служби: надання приміщення під офіс та обладнання; секретарські послуги; кошти на відрядження для дорадників; виділення спеціальних коштів для цільових програм з проблем сім'ї, навколишнього середовища та спеціальних питань сільського господарства;

- проведення навчання з допомогою засобів масової інформації з використанням місцевого радіо, телебачення та газет;
- проведення навчання з допомогою електронних технологій: відеофільми електронна пошта та Інтернет;
- щомісячні звіти місцевому уряду та університету про виконання запланованої роботи.

Висновки та перспективи розвитку.

1. Ефективність діяльності українських підприємств агробізнесу в значній мірі буде залежати від їх здатності швидко орієнтуватися в нових економічних умовах. З цією метою потрібно володіти різноплановою інформацією для прийняття обґрунтованих рішень та здійснення інноваційної діяльності для забезпечення конкурентоздатності своєї продукції. В умовах ринку інформація стає таким самим ресурсом і фактором прийняття рішень, як і всі інші матеріальні ресурси, що формують кінцевий продукт і згідно із законом України "Про ін-формацію", визнається товаром на офіційному рівні. Особливого значення набуває науково-технічна інформація, що об'єктивно перетворюється в інноваційний продукт, використання якого має здійснюватися на підприємницьких засадах.

2. Розвилок ринків інформації та інновацій, які займають чільне місце в структурі ринку АПК, буде відігравати визначальну роль як важіле економічного зростання у перспективі. Ефективне функціонування даних ринків потребує

розвинутої інфраструктури, одним з елементом якої є комплекс організацій та служб, які надають агроконсалтингові послуги.

3. Враховуючи міжнародний досвід та українські реалії, в основу формування системи сільськогосподарського дорадництва повинно бути закладено три основні принципи [4]:

- приватні засади функціонування сільськогосподарських дорадчих служб і державна підтримка дорадчої діяльності через відповідні урядові та місцеві програми;
- незалежність сільськогосподарських дорадників у прийнятті рішень щодо надання порад сільськогосподарським товаровиробникам і сільському населенню, яка базується на взаємній довірі та партнерстві;
- тісна співпраця з аграрними закладами освіти та науки з питань навчання, досліджень і передачі сучасних технологій споживачам дорадчих послуг, а також органами державної влади і місцевого самоврядування, громадськими професійними об'єднаннями в аграрному секторі з питань формування пріоритетності надання соціально спрямованих дорадчих послуг, відповідно до запитів товаровиробників, участь у формуванні аграрної політики, підготовці нормативно-правових актів з цих питань тощо.

3. Головною метою українських сільськогосподарських дорадчих служб, як і в інших країнах, повинно бути поширення та впровадження у виробництво сучасних досягнень науки, техніки і технологій, надання сільськогосподарським товаровиробникам і сільському населенню дорадчих послуг з питань менеджменту, маркетингу, застосуванні сучасних технологій, розвитку сільських громад та соціальної сфери села, підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового господарювання сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення. Разом з тим особливість діяльності дорадчих служб на сучасному етапі полягає у вирішенні не лише цих проблем. В першу чергу, мова йде про створення інфраструктури аграрного ринку, формування маркетингової мережі збуту сільськогосподарської продукції від товаровиробника до споживача через сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, маркетингові групи сільських товаровиробників, районні кооперативні

агроторгові доми, оптові плодоовочеві і продовольчі ринки аукціони живої худоби і птиці, товарні і ф'ючерсні біржі, переробні підприємства, роздрібну торгівлю, заклади харчування тощо. Третій важливий напрямок їх діяльності — сприяння особистим селянським і фермерським господарствам, малому і середньому несільськогосподарському бізнесу на селі у доступі до кредитних ресурсів, в тому числі через створення кредитних спілок та кооперативних банків. Великі сільськогосподарські підприємства також потребують порад у пошуку маркетингових каналів збуту продукції, підготовці бізнес-планів для отримання кредитів у комерційних банках тощо.

***Анотація.** В статті рассмотрена історія зародження і розвитку консультационних служб за границей. Охарактеризована система консультационних служб в США в цілому і роль служб Екстеншин окремих університетів на прикладі Государственного університета штата Северная Дакота. Охарактеризовані основні проблеми і перспективи розвитку українських консультационних служб.*

***Ключевые слова.** Консультационная служба, система консультирования, історія консультирования в сельском хозяйстве, приоритеты развития*

***Summary.** In articles examined the history of origin and development of consulting services abroad is considered. The system of consulting services in the USA as a whole and a role of services separate universities on an example of she State university of North Dakota is characterised. The basic problems and prospect; of development of the Ukrainian consulting services are examined.*

***Keywords.** Consulting service, consultation system, consultation history in agriculture, an economy; development priorities.*

Література.

1. RICHARD MATTERN, ELLEN CRAWFORD, MARY-ANNE FIEBIG
Investing; in North Dakota's Future - Fargo.: NDSU Agriculture
Communication, 2008 — P.36
2. The NDSU Extension Service // [www.ag.ndsu.edu/extension/NDSUExtension Service.pdf](http://www.ag.ndsu.edu/extension/NDSUExtensionService.pdf)
3. Досвід створення і розвитку дорадчих служб за кордоном та в Україні // www.sau.sumy.ua/structure/faculties/postdiplom/
4. ШМІДТ Р. Сільськогосподарське дорадництво в Україні: процес становлення і перспективи розвитку // www.dorada.org.ua/
5. УЛЬЯНЧЕНКО О.В., БУТЕНКО Т.А. Напрями розвитку регіональної системи дорадництва // Інформаційні ресурси та їх використання в агро-

промисловому виробництві: Зб. наук. пр. № 4. - К.: ННЦ ІАЕ, 2005. - С
111-116.